

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND „ȘCOALA DE ZUGRAVI DE SUBȚIRE” DE LA BUZĂU

DOINA CIOBANU

Prin așezarea geografică Buzăul, atestat documentar la 12 aprilie 372¹ dar având o locuire dovedită arheologic din paleolitic, a fost un important centru politic și de viață economică. Înființarea Episcopiei de către Radu cel Mare în veacul al XVI-lea (între 1500 - 1508)² face ca Buzăul să devină și important centru de cultură.

Activitatea tipografică începută de Mitrofan (episcop între 1691 - 1702)³, continuată de episcopii Chesarie (1825 - 1846)⁴, Dionisie Roman (1861 - 1865)⁵, precum și înființarea unor școli de cântăreți, de pictură pe lemn, de sculptură în lemn⁶ și a unui seminar (1836 august 15)⁷, au adus un aport deosebit la răspândirea de cunoștințe, a pregătirii învățăceilor și a frumosului prin scrieri și realizări artistice, nu numai în zona Buzăului ci pe întinsul întregii țări.

Articolul de față încearcă prezentarea „Școlii de pictură de Buzău” care a avut un rol important în creația iconografică religioasă de la curbura Carpaților atât prin realizările locale cât și prin contribuția adusă în creația artistică națională.

Bazele acestei școli au fost puse de Nicolae Teodorescu (1786 - 1880) la insistențele personale ale episcopului Chesarie care merge la Odobești pentru a discuta cu vestitul meșter⁸. El deschide școală de zugravi în chiliile din jurul

¹ Din *Analecta Bolandiana*, tome 31, fasc. 2, et. 3, aflate în *Analele Vaticanului* (în fotocopie la Muzeul Județean Buzău)

² Preot Gr. Cocora — *Episcopia Buzăului — O vatră de spiritualitate și simțire românească*. Ed. Episcopiei Buzăului 1986 p. 11 - 12.

³ N. Iorga — *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor* — vol. II. Tip. Neamul Românesc p. 352.

⁴ Dr. Antonie Plămădeală — *Dascăli de cuget și simțire românească*, București 1981, p. 90.

⁵ N. Iorga — *Istoria...* op. cit., p. 353.

⁶ Preot Gr. Cocora — *Șirul Episcopilor Buzăului — din Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților*, Buzău, 1983, p. 46.

⁷ I. Ionașcu — *Material Documentar privitor la Istoria Seminarului din Buzău 1836 - 1936*, București, 1937, p. 19.

⁸ Antonie Plămădeală — „Episcopia a Buzăului în cultura românească” din „*Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților*” Buzău, 1983, p. 77.

bisericii episcopale. Școala era un atelier care urma să înfrumusețeze multe biserici. Format ca meșter de școala de la Căldărușani a lui Ivan Rusu⁹ și perfecționat la Iași pe lângă Eustațiu Altini, care făcuse studii la Viena, Nicolae Teodorescu a creat o operă bogată ușor de identificat datorită bogatelor reflexii aurii ale scenelor indiferent că sunt pe tâmplă sau icoane detașate. Întrucât nu prea obișnuia să-și semneze lucrările, opera lui este greu de catalogat; totuși au fost identificate: biserica Cocioc din mănăstirea Căldărușani (1825), biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel din mănăstirea Ciolanu (1828 - 1829) și (1861 - 1862), Berca (1831 - 1832), Catedrala Episcopiei Buzăului (1833 - 1834), Catedrala Mitropolitană din București, lucrând ca asociat al polcovnicului Nicolae (1835 - 1837), Schitul Brazi - Panciu (1837 - 1838), paraclisul Eoiscopiei Buzăului (1845), biserica metocului Săseni (1841 - 1842), biserica Sfânta Treime din mănăstirea Rătești (1843 - 1844), biserica metocului Pîrscovul de Sus (1845), biserica metocului Vintilă - Vodă (1846), metocul Găvănești (1847), Jugureanu Brăila (1850), Băleni - Rumâni în colaborare cu Gheorghe Tăltărescu (1854), Adormirea Maicii Domnului Brăila (1856) și Sfântul Gheorghe din mănăstirea Ciolanu (1857)¹⁰. Încântat de măiestria lui, domnitorul Gh. Bălescu, în 1844, când a vizitat Episcopia, l-a cinstit cu titlul de pitar¹¹.

„Acest om cu statură înaltă, umblând îmbrăcat ca un boier de pe vremuri - cu antiriu lung, încins cu brâu vărgat, pe deasupra cu fermină care avea blăniță la gât, cu colțuni în picioare, fără barbă, cu chică, iar în cap cu ișlic — în tot timpul vieții sale și-a văzut numai de meserie trecând prin lume modest și liniștit“. Ajuns la bătrânețe adâncă, din când în când își lua pensulele și lucra cu ochelari dublați — până când la vârsta de 94 de ani s-a stins încet, ca o candelă ce nu mai are unde lemn...“ A fost înormântat la mănăstirea Ciolanu, după doriința lui¹². Lucrările sale s-au impus în zonă prin talent și tehnică, depășind canonul obișnuit ale meșteșugului și respectând cu strictețe regulile iconografice indicate de Erminia lui Dionisie din Fuma pe care o posedă în manuscris, tradusă din grecește la 1805 de către arhimandritul Macarie. Este vorba de primul și poate singurul manual de pictură existent în Țara Românească la acea dată. Erminia a ajuns mai târziu în posesia pictorului C. N. Constantinescu, de unde în 1930 profesorul C. Săndulescu Verna a luat-o, a tradus-o într-o limbă comună nouă celor de astăzi și cu ajutorul Mitropolitului Banatului, Nicolae, a oferit-o specialiștilor în 1980. Folosirea acestui manual a fost și este absolut necesar căci „bisericele nu este potrivit să se împodobească după bunul plac, ci doar urmând norme precise, venite să înlesnească respectarea caracterului autentic picturii sacre și totodată să asigure păstrarea unității în cadrul întregii Ortodoxii“, spune în precuvântare Mitropolitul Nicolae al Banatului¹³.

⁹ Preot Gr. Cocora — *Episcopia Buzăului...* op. cit., p. 362.

¹⁰ Idem — *Episcopia Buzăului...* op. cit. p. 362 - 363.

¹¹ Diaconu C. Săndulescu — *Verna, Zugravii de la Buzău, Buzău, 1937, p. 6.*

¹² Ibidem p. 7.

¹³ — Erminia, traducere C. Săndulescu - Verna, Tipografia Episcopiei Banatului, 1980, p. 6.

În ce privește tehnica de lucru a meșterului și a elevilor, de inițiere în anatomie nu poate fi vorba, căci ar fi contrazis caracterul picturii bizantine, singura admisă atunci în bisericile ortodoxe.

Ca metodă de învățare se folosea cea recomandată de Dionisie din Fuma. „Cine voiește să deprindă meșteșugul zugrăvirii mai întâi să-l învețe, să-l încerce o vreme de unul singur, desenând chiar fără cunoașterea canoanelor, până ce va ajunge priceput”¹⁴. Printre elevii acestei școli se numără: Ploieșteanu, Dimitrie Teodorescu, Costache Dumitrescu, Ghiță Vasilescu, Dimitrie Mehtupciu, Filip Negulescu, D. G. Nicoleanu, N. Solescu și în mod deosebit Gh. Tattarescu (1818 - 1894).

Rămas orfan în urma represiunilor turcești și foametei din 1821, Gh. Tattarescu, nepot al pictorului Teodorescu, devine elevul acestuia. Dovedind talent și sărg, este acceptat ca ajutor al unchiului său la pictarea Episcopiei din Buzău — 1833, pictură ce se vede și astăzi, iar mai târziu la pictarea Mitropoliei din București (1837). Progresele pe care le face în tehnica coloritului și a portretului îl determină pe episcopul Chesarie să-i aprobe o bursă de perfecționare în Italia, numai după ce este supus unui examen de măiestrie în fața unei comisii. La 23 aprilie 1854 i se eliberează un certificat în care se arată: „urmând cursul meșteșugului zugrăvirii sub D (umnealui) pitarul Nicolae Zugravul opt ani, s-a dat eczamenul cuvenit prin înfățișarea modelelor propuse de către noi. După care urmând ajutor la dumnealui atât opt ani în lucrarea acestui meșteșug și cunoscându-l mult înaintat, am binevoit a-l primi sub părinteasca noastră protecție și a-l trimite în Italia, spre a se perfecționa într-această artă, după dorința noastră”¹⁵.

Cu bursa obținută, de 150 galbeni, Tattarescu își completează studiile la Roma și, la întoarcere, alături de Teodor Aman întemeiază învățământul artistic românesc.

Muzeul Episcopal și parohiile buzoiene au un bogat inventar de icoane provenite din această școală.

Tehnica de lucru este variată, predominând uleiul pe lemn. Cromatica constă în nuanțe pastelate și praf de aur, cu mare accent pe amănunte și detalii. Chipurile personajelor sunt redată cu grijă deosebită, respectându-se întru-totul indicațiile temelor iconografice. După suport, lucrările pot fi împărțite în 3 categorii:

— icoane cu dublă față (exemplul 1), realizate pe un blat de brad sau trei, cu grosime de 0,50 - 1 cm, având dimensiuni în jur de 30/25 cm și întărite cu o ramă care să le salveze de la curbare;

— icoane cu o singură față, realizată pe un blat gros de 1 - 1,5 cm (exemplul 2), având dimensiuni între 32/25 cm, prevăzute de obicei cu o pană semiîngropată, așezată orizontal sau vertical;

— icoane fără temă precisă, de 40/32 cm, reprezentând grupuri de sfinți sau soboruri (exemplul 3).

¹⁴ Dionisie din Fuma — Carte de pictură, Ed. Meridiane, Buc. 1974, p. 8.

¹⁵ Gabriel Cocora — Peneluni și condeie; București. 1978, p. 22.

Primele două categorii erau probabil realizate mai mult pentru biserici, întrucât temele reprezintă sărbători apropiate ca dată — pentru ușurarea mânuirii lor printr-o simplă întoarcere de pe o parte pe cealaltă în preajma sărbătorilor.

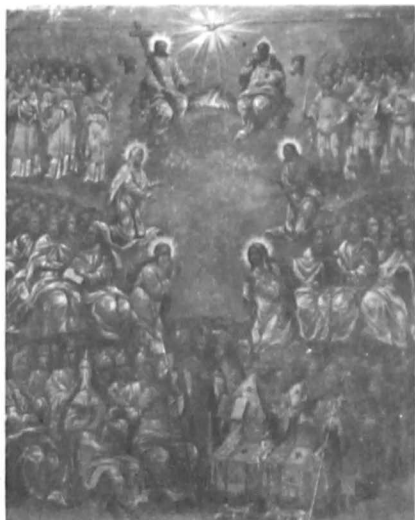
Cea de-a treia categorie erau realizate probabil la cererea credincioșilor și după preferințele acestora. Inscripțiile des întâlnite sunt realizate într-o formă scurtă și corect redată gramatical.

Preocuparea de a cunoaște arta icoanelor este astăzi în atenția tuturor. Iubitorul de frumos și omul de cultură doresc să cunoască icoanele, opere de artă ce sunt proprii țărilor sud-est europene, fiind răspândite în zona de naștere a culturii și artei bizantine. Un iubitor și cunoscător al acestei arte, I. D. Ștefănescu, vorbea astfel: „Icoanele sunt opere de artă. Acelea de concepția și execuția monumentală rămânând de multe ori martorii unici și prețioși ai unor ansambluri care au dispărut... Dovezi ale spiritului și stilului vremii, ele dovedesc deseori importanța unor momente istorice, fiindcă cuprind portrete și mărturii sufletești care au fost de atâtea ori crâmpie de viață omenească prezentată în plin și cu interes”¹⁶.

Prin activitatea sa de peste 100 de ani „Școala de zugravi” de la Buzău a deschis fereastra spre cunoașterea societății românești în vremuri atât de frământate cum sunt cele din secolul al XIX-lea.

Fig. 1. ICOANĂ CU DOUĂ FEȚE a) Învierea lui Iazăr.
b) Fântâna tămăduirii; 2/2 XIX, 34 × 26,5 cm. Ulei/lemn. Mănăstirea Ciolanu

2.

3.

Fig. 2. DUMINICA TUTUROR SFINȚILOR
2/2 XIX 42/30,5 cm. Ulei/lemn Mănăstirea Ciolanu

Fig. 3. ICOANA SFÎNTULUI DIMITRIE

1845, 40/34 cm ulei/lemn, pictor Gh. Tattarescu, (prop. particulară - G. Cocora)